

Oponentský posudek disertační práce mgr. Kataríny Komadové „Suicidální proces v dospělé populaci“

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Katedra psychologie, 2009

Předložená velmi rozsáhlá disertační práce se zabývá problematikou sebevraždy a sebevražedného jednání lidí v dospělém věku (autorčin vzorek tvoří populace v rozmezí 19 až 62 let). Cílem práce přitom zůstává snaha postihnout zachytit a charakterizovat suicidální proces a to, co následuje u zkoumaných osob po suicidálním jednání. Svoji pozornost autorka zaměřuje zejména na to, co člověku brání v opakování suicidální reakce a suicidálního jednání. Autorka tak směřuje k cíli, jímž je nepochybně snaha objasnit suicidalitu jako takovou a přispět k jejímu pochopení jak v krátkodobém tak v dlouhodobém časovém horizontu. Optimálním výstupem disertační práce je pak možnost navrhnout psychologické intervence, které by mohly přispět k prevenci zkoumaného suicidálního chování.

Rozsáhlá teoretická část práce (celkem 165 stran textu) nabízí vyčerpávající přehled pramenů a autorů, kteří se vztahují ke zkoumanému jevu. První kapitola vymezuje problematiku suicidálního chování a zaměřuje se na definici jednotlivých pojmů, které se suicidalitou souvisejí. Pro navazující části textu jsou pak významné zejména subkapitoly Suicidální pokus versus dokonané suicidium a Suicidální mentalita a suicidální proces. Svě cíle naznačuje autorka v dílčí kapitole Suicidální krize a motivy a příčiny suicidálního jednání. Ve vztahu k této kapitole mám pouze organizační připomínku, kterou by však bylo možno zobecnit i na celý text práce – čtenářsky by pravděpodobně byl text přehlednější při využití desetinného třídění kapitol, jež by se pak promítlo i do podrobnějšího a přehlednějšího členění obsahu.

Třetí kapitola se pokouší o podrobnější systematické rozčlenění sebevražedného jednání, jak z hlediska volby sebevražedného prostředku a metody sebevraždy, tak z hlediska rozdílů mezi pohlavími. Vedle toho věnuje autorka svou pozornost i jemnějšímu rozčlenění sebevražedných pokusů a dokonaných sebevražd.

Následující kapitola navazuje na stávající text začleněním sebevraždy do historického kontextu. Historický exkurs v podání autorky shrnuje přístupy k sebevraždě a její etické hodnocení v jednotlivých kulturách a historických obdobích při respektování veškeré jejich proměnnosti. Z celkem pochopitelných důvodů (vzorek osob, s nímž pracuje v empirické části) se přitom mgr. Komadová zaměřuje převážně na pojetí evropské, třebaže bychom našli v této oblasti nejednu zajímavost jak v oblasti asijské (japonská kultura např. tak i v původních kulturách Ameriky). Tím by ovšem autorka vykročila mimo vymezený rámec svého zkoumání.

V kapitole věnované teoriím suicidálního chování autorka zpracovává teorie sociologické, genetické, psychologické, které ještě rozčleňuje na detailní subkapitoly ve vztahu k výkladovým schémátům a terapeutickým školám. Obohacující je zejména text, který zachycuje specifické modely sebevražedného chování. Zde by mne zajímalo kritérium, které autorka pro jejich výběr zvolila a ev. zda ona sama v praxi při práci s pacienty s TS dává některému modelu přednost. Možná by však bylo vhodnější zařadit tuto kapitolu hned za teoretické vymezení problematiky suicidia.

Elegantně a plynule zpracovaná kapitola Vývojové aspekty suicidálního chování poskytuje strukturovaný přehled toho, jaké situace, příčiny a motivy mohou vést ke spuštění sebevražedného procesu v různých obdobích života. S ohledem na to, že ve své výzkumné práci se autorka odvolává na věkově poměrně divergentní vzorek, zajímalo by mne, zda její praktické poznatky souhlasí se zde citovanými teoretickými zjištěními nebo zda narazila i na nějaké odlišnosti.

Nejrozsáhlejší z teoretických kapitol se v souladu s výzkumným zaměřením autorky věnuje rizikovým faktorům sebevražedného chování. Autorka zde nabízí bohatý výčet rizikových momentů – od sociodemografických faktorů až po výčet rizikových životních událostí. Vzhledem k rozsáhlosti dané kapitoly bych uvítala, kdyby se autorka v rozpravě pokusila přiřadit jim subjektivně odpovídající váhu, tak jak v její terapeutické praxi i výzkumné práci vyvstala. I v této kapitole by zvláště přispělo k přehlednějšímu zpracování desetinné třídění.

Následující kapitola pak v textu zcela logicky navazuje přehledným teoretickým zpracováním protektivních faktorů, které mohou sebevražedné jednání zastavit, minimalizovat jeho rizika nebo mu dokonce předcházet. Zajímalo by mě, nakolik je autorčina praktická zkušenost v souladu s tvrzením zde zmiňovaných autorit, resp. jakou má ona sama zkušenost s mírou významnosti jednotlivých protektivních faktorů v každodenním životě zkoumaných jedinců.

Teoretická část v závěru ústí v kapitolu, která se zabývá intervencí a psychoterapeutickými postupy u suicidálních jedinců (od krizové intervence, přes ambulantní léčbu až po možnosti hospitalizace). Autorka zde velmi případně upozorňuje na nutnost zvážit vhodnost toho kterého léčebného postupu pro konkrétního jedince. Zmiňuje se jak o možnostech terapie tak o jejích formách. Následující text je elegantním přemostěním od teorie k empirické části – autorka zde předkládá výzkumy v oblasti psychoterapie sebevražedného chování a na závěr nabízí přehled doporučení pro terapii suicidálních jedinců.

Empirická část práce se zabývá konkrétními pacienty s diagnostikovanými suicidálními pokusy. A zaměřuje se na výzkumné otázky, které se vztahují k průběhu suicidálního procesu, k možnostem jeho ovlivnění, mapují rizikové a naopak protektivní faktory. Autorka si klade otázky, jak probíhá následující období po suicidiu, co ovlivňuje jeho průběh a jaké jsou rizikové a protektivní faktory vztahující se k dalším možnostem suicidia. S ohledem na tyto otázky volí autorka převážně kvalitativně komponovaný výzkumný design doplněný kvantitativními aspekty.

Těžiště práce tvoří polostrukturovaný hloubkový rozhovor, který se mi jeví jako velmi vhodný nástroj s ohledem na lidsky i eticky obtížné téma sebevraždy. Dále pracuje s Čarou suicidálního vývoje, Beckovou sebesposuzovací škálou deprese a metodou RFL 48 a Škálou smysluplnosti života. Výzkumný soubor tvoří třicítka respondentů (detailní charakteristiky souboru jsou v práci adekvátně zachyceny). Sběr dat probíhal v dlouhodobějším časovém úseku, což je pochopitelné s ohledem na etickou křehkost tématu.

Autorka nadále pracuje s daty na bázi zakotvené teorie. Podrobně analyzuje kvalitativní data ve vztahu k výzkumným otázkám a dokresluje svá tvrzení citlivou analýzou shrnujících výroků respondentů. Kvantitativní část výzkumu porovnává charakteristiky lidí, kteří suicidální jednání přerušili (nebo tak vůbec nejdali), s těmi, kteří se své jednání snažili dovést do konce. Zdá se, že obě skupiny se v jednotlivých škálách liší jen minimálně. Ve smyslu očekávaných hypotéz se projevila po suicidiu nižší míra hodnocení deprese a vzrostlo prožívání smysluplnosti (vzrůst úrovně přesvědčení o nespáchání suicidia se nepotvrdil zcela).

Čtrnáctá kapitola shrnuje na základě zpracování dat získaných od zkoumaných osob možnosti prevence a intervence v oblasti práce se suicidiem. Osobně ji považuji za významné těžiště předložené práce.

Následující kapitola citlivě diskutuje autorčina výzkumná zjištění ve vztahu k odborné literatuře i ve vztahu k možnému ovlivnění výzkumu intervenujícími proměnnými. V závěru pak autorka navrhuje další výzkumné možnosti včetně dlouhodobého zkoumání jevu. Uvítala bych, kdyby v rozpravě byla zmíněna rovněž etická dimenze výzkumu – dovedu si představit, že není snadné pohybovat se lidsky i výzkumně v této oblasti.

Literatura, stejně jako celá práce, je neobyčejně obsažná. Použité výzkumné metody i výsledky jsou řádně doloženy v tabulkách i v řadě příloh k práci.

Závěrem doporučuji, aby se předložená disertační práce stala předmětem obhajoby.

V Praze 30. 4. 2009

PhDr. Iva Štětovská, Ph.D.
Katedra psychologie FF UK